

*Оксана
Довгополова*

МІРКУВАННЯ ЩОДО МЕТОДУ АІСТОРИЧНОГО РЕКОНСТРУЮВАННЯ

Роздуми над книжками, виявляється, не ходять поодиноці. Репліка Вадима Менжуліна на монографію Вахтанга Кебуладзе «Феноменологія досвіду» з'явилася, коли авторка цих рядків саме збиралася поділитися власними роздумами щодо методу аісторичного реконструювання, що його описано в монографії. Мій намір проаналізувати можливості та небезпеки згаданого методу трансформувався під час читання репліки в бажання прискіпливіше придивитися до власного бачення тексту В. Кебуладзе, адже досвід його переживання у В. Менжуліна і в мене майже радикально не збігається. Тому дозволю собі викласти тут міркування не стільки щодо методу аісторичного реконструювання, скільки щодо його критичного сприйняття в тій версії, яку ми бачимо в роздумах В. Менжуліна.

Нагадаю, що йдеться про запропонований автором «Феноменології досвіду» метод, який передбачає знаходження додаткових дослідницьких можливостей через реінтерпретацію та реактуалізацію певної ідеї чи концепції. Ми переносимо ідею чи концепцію до нового контексту і таким чином знаходимо новий ракурс її актуальності. В. Кебуладзе наголошує, що використання таких методологічних процедур не є його винаходом, та ілюструє це твердження посиланням на твори Ж.-П. Сартра, Е. Гусерля, М. Мамардашвілі, В. Рьода. На думку В. Кебуладзе, ми незрідка можемо

побачити саме такий шлях використання ідей попередників у творах оригінальних теоретиків — подекуди власне свідоме порушення хронології відкриває той ракурс бачення проблеми, що не з'являється в інший спосіб.

У розміщеній в четвертому числі «Філософської думки» за 2012 рік репліці В. Менжуліна лунає здивування стосовно методу аісторичного реконструювання. За думкою В. Менжуліна, В. Кебуладзе суперечить сам собі, адже бачить розвиток феноменології цілком історично, й тому декларована «аісторичність» не працює. Показовою в цьому контексті є назва «Роздумів» — «Метод аісторичного реконструювання як історичний метод». В. Менжулін припускає, що автор «Феноменології досвіду» не бере до уваги досвід осмислення історичного часу в рамках історичної науки [Менжулін, 2012: с. 128] — а саме підходи, що формуються в рамках широкого напрямку методологічних пошуків, що можуть бути об'єднані спільною назвою «нового історизму» [там само, с. 130]. Як вважає В. Менжулін, В. Кебуладзе залишається в полоні застарілих страхів трансцендентальної феноменології, пов'язаних з відторгненням старого історизму, потлумачуваного як релятивізм і хронікалізм. Автор «Феноменології досвіду» ігнорує той факт, що історична думка ще на межі ХІХ—ХХ сторіч пододала вплив позитивізму та історизму [там само, с. 132]. Метод аісторичного реконструювання в трактовці В. Менжуліна постає як не просто історичний, а суперісторичний — він «спонукає до породження нових ідей та концепцій, тобто до створення історії» [там само].

Цілком зрозумілим є занепокоєння професійно пов'язаної з історією людини, коли вона наражається на заклик до будь-яких аісторичних вправ. Близька до Менжулінової підозрілість охопила й мене ще з першого погляду на зміст «Феноменології досвіду». Але занепокоєння поступилося місцем зацікавленості та розумінню суголосності власного методологічного пошуку тому, що В. Кебуладзе називає методом аісторичного реконструювання. Аісторичність у цьому випадку не протистоїть історичному баченню — дослідження розгортається в іншій, ніж історична, площині.

В. Менжулін закидає авторові «Феноменології досвіду» не помічену ним самим історичність, а отже, непослідовність. Як на мене, В. Кебуладзе переконливий саме тим, що він добре розуміє, в чому полягає сутність історичного погляду, і саме на цьому розумінні прокреслює таке поле використання історичного матеріалу, яке створює можливості вибудовування оригінальної філософської стратегії. Мою «історичну» занепокоєність В. Кебуладзе заспокоїв вимогою бачити чітку темпоральну дистанцію між собою і мислителем, спадщину якого ми вивчаємо [Кебуладзе, 2011: с. 39]. Саме дистанціювання та відсутність спроб втягнути того, кого вивчаєш, до філософських суперечок свого часу — ознака історичного бачення. В. Кебуладзе проголошує свою готовність залишатися в розмові з уже всталеними концепціями на позиції неупередженого спостерігача,

тобто історика [там само]. Історичний погляд не є прихованим у дослідженні (чи незрозумілим для самого автора), як це здається В. Менжуліну. В. Кебуладзе чітко висловлює власну позицію в баченні історичного, при цьому саме в тому аспекті, який робить історію історією — в баченні не-подоланої темпоральної дистанції, яка не дозволяє нам спробувати вступити в безпосередню розмову з людиною, що залишилася в минулому.

Саме цей фрагмент «Феноменології досвіду» переконує в тому, що порівняння в роздумах В. Менжуліна аісторичної стратегії Кебуладзе з раціональною реконструкцією, згаданою Ричардом Рорті серед чотирьох жанрів історико-філософського письма [Менжулін, 2012: с. 130], не є релевантним. По-перше, дослідження Кебуладзе не є історико-філософським. По-друге, те, що Р. Рорті називає раціональною реконструкцією, характеризується убачанням можливості вести з померлими мислителями розмови та дискусії ніби із сучасниками. Саме така позиція є неможливою в оптиці В. Кебуладзе, адже його сприйняття історичного визначається відчуттям неподоланої дистанції. Він не має наміру побалакати з Гусерлем або Сартром за чарочкою. Вилучення окремих ідей чи концепцій зі спадщини мислителів минулого не передбачає в концепції В. Кебуладзе бажання понавчати попередників, як краще подати їхню думку або вказати на їхню «історичну обмеженість» чи «вічну актуальність» (що в цьому разі байдуже). Звернення до історико-філософської теми у «Феноменології досвіду» зумовлене саме необхідністю пояснити свою стратегію, яка розгортається якраз не у площині історії філософії. У відносинах з історико-філософським матеріалом ми не маємо стати на позицію розчинення в думці Платона і Аристотеля, Томи й Ансельма, Декарта і Лока, Канта і Гегеля, Гусерля і Гайдегера. Ця позиція неминуче приведе нас до неможливості створити щось оригінальне у філософії [Кебуладзе, 2011: с. 38]. Саме тому ми й маємо підходити до мислителів минулого з історичної позиції — позиції неупередженого спостерігача, який бачить темпоральну дистанцію [там само, с. 39]. — І робити крок у бік створення власного філософського проекту.

Принципово важливим для розуміння сутності ставлення В. Кебуладзе до історичного знання є, як на мене, либонь провокаційне, але цілком прозоре твердження — «хронологію варто добре вивчити в школі, аби потім доволіно бавитися з нею задля утворення нових оригінальних концепцій» [там само, с. 46]. Звернімо увагу саме на першу частину твердження — маючи намір самостійно просуватися полем філософського дослідження, спочатку необхідно чітко прокреслити саме хронологію. Тільки засвоївши хронологію, ми можемо очікувати ефективності від аісторичних експериментів. Саме в залізно-чіткому розумінні хронології ми можемо відкрити потенціал виокремлення елементів концепцій минулого та ре-актуалізації їх в новому контексті. Марно протиставляти історичну й

аісторичну інтенції в дослідженні. Аісторичні конструювання можливі *тільки* в контексті вираженої історичної позиції. Інакше претензія на оригінальність залишається саме претензією людини з «кашею в голові».

Метод аісторичного реконструювання, звісно, не може бути рекомендований студентам під час написання курсової роботи, адже вони «ще не вивчили хронологію» в широкому сенсі цього слова. Метод цей взагалі не може бути «рекомендований», хоча неодноразово демонстрував власну плідність у творах зрілих теоретиків, що намагаються «намацати» нові шляхи розвитку думки. Можна навести значно більше прикладів, ніж їх знаходимо на сторінках «Феноменології досвіду», але згадані приклади є цілком показовими. В цьому контексті метод аісторичного реконструювання можна порівняти з описаним Ф.Р. Анкерсмітом «піднесеним історичним досвідом» — він стає основою для надзвичайних відкриттів, але його не можна засвоїти на кшталт будь-якої дослідницької техніки.

Завважу, що метод аісторичного реконструювання може спрацювати і в історико-філософському дослідженні. Розрізнення між «фабулою» і «сюжетом» (яке Кебуладзе вбудовує до свого методу) та реконтекстуалізація ідей мислителів минулого можуть не тільки вказати шлях власного філософського пошуку, а й надати унікальній інструментарій для аналізу самих концепцій. Саме розуміння потенціалу використання методу в цьому контексті створило в мене відчуття суголосності моїх власних методологічних пошуків дослідницькій стратегії В. Кебуладзе. Адже може статися, що фабули у кількох мислителів нібито однакові, але сюжети, до яких вбудовані їхні думки, радикально різні. Саме намагання зрозуміти концепції філософії історії двох істориків-філософів початку ХХ століття привело авторку цих рядків до прочитання їхніх концепцій через постмодерністську філософію історії та неоплатонічне бачення світу. Взавши в руки монографію В. Кебуладзе, я просто отримала опис методу, який намагалася вибудувати сама (дозволю собі обмежитись тут тільки згадкою про цей досвід, позаяк цей текст має за мету обговорити моменти незгоди з критикою В. Менжуліна).

Можливо, саме власні пошуки та суголосність їх із висновками В. Кебуладзе створили модус мого бачення методу аісторичного реконструювання, відмінний від бачення В. Менжуліна. Замислившись над причинами настільки різного бачення одного тексту, я почала прискіпливо вдивлятися до того, що могло стати причиною, гадаю, хибного розуміння методу. Можу припустити, що проблема полягає у його назві — людина, яка працює з історичним матеріалом, ставиться до назви «аісторичне» з підозрою. Критику В. Менжуліна саме на цьому й побудовано — він убачає проблему в незнанні автором «Феноменології досвіду» традиції нового історизму. Вахтангові Кебуладзе можна закидати відсутність посилань на теоретиків, що вивели історичне знання з-під влади релятивізму й

позитивізму. Але посилання на тих самих Б. Кроче, істориків школи «Анналів», Г. Вайта в контексті бачення історичного знання в сучасній гуманітаристиці є майже ритуальними. Якщо висновки дослідження можуть бути обґрунтовані в межах значущих для автора теорій, чи є вадюю відсутність посилання на очевидне? Сам хід думки автора, як на мене, демонструє нам позицію, прокреслену саме в контексті нового історизму.

Так само, як поняття «аісторичності», читача бентежить і «реконструювання». Поняття реконструювання як у філософському, так і в історичному знанні є, мабуть, надто перевантаженим. Усе розпочиналося на межі ХІХ—ХХ сторіч із зізнання істориків у тому, що будь-яке знання про минуле є не воскресенням чи відтворенням, а саме *конструюванням*, причому на каркасі питань, які порушує історик, спрямовуваний занепокоєністю власної епохи. За декілька десятків років різновиди реконструювання довелося вже класифікувати (як це робить згадуваний В. Менжуліним Р. Рорті). Власне, поява в гуманітарному просторі ще одного методу під назвою «реконструювання» може викликати опір саме з огляду на його назву. Тим паче, що насправді процедура, яку здійснює В. Кебуладзе, не є *ре*-конструкцією.

Метод, що його Вахтанг Кебуладзе називає методом аісторичного реконструювання, стає для його автора чудовим дороговказом у філософському пошуку. Результатом не тільки описання, а й використання методу є монографія, що стала подією у вітчизняному гуманітарному просторі. Усвідомлюючи, що В. Менжулін розуміє внутрішні «пружини» думки В. Кебуладзе значно краще за мене, дозволю собі припустити, що критик припустився певного нерозуміння. Чи, може, авторка цих рядків убачає в тексті «Феноменології досвіду» більше, ніж хотів сказати автор? Так чи інакше, концепція В. Кебуладзе вже створює те саме нелінійне письмо, яке він описує як граничну реалізацію власного методу.

ДЖЕРЕЛА

Кебуладзе В. Феноменологія досвіду. — К.: Дух і літера, 2011. — 280 с.

Менжулін В. Метод аісторичного реконструювання як історичний метод // Філософська думка. — 2012. — № 4. — С. 127—133.

Оксана Довгополова — доктор філософських наук, професор кафедри філософії природничих факультетів Одеського національного університету ім. І.І. Мечникова
